

kelésének időszakát jelentette. A legradikálisabb megoldásokat a felvilágosult abszolutizmus állami politikai döntéshozóinak rendelkezései tükrözik ezen a téren. De az ún. katolikus felvilágosodás is jelentős változásokat indukált az egyházi/klerikus gondolkodásban, többek között éppen a búcsújárással, a csodahittel, valamint a korábbi barokk vallásosság számos látványos, misztikus megnyilvánulásával kapcsolatban. A szkepticizmus és a racionalizmus a kegyhelyek elismertetése kapcsán is a folyamatok elhúzódtását eredményezte. A csíksomlyói kegyhely 18. század végi jóváhagyása után Losteiner talán a visszarendeződés, a korábbi ferences szellemiséghez történő visszatérés jegyében írhatta meg magyar nyelvű munkáját. Műve összeállításakor a kellő óvatossággal járt el. A több tucatnyi gyógyulástörténet között azonban négy olyat is megemlített, amelyek a korábbi egyházi vizsgálatokban nem nyertek hivatalos elismerést. Ki tudja, a maga korában talán ezért nem jelenhetett meg munkája nyomtatásban.

Mohay Tamás bevezetőjében önálló fejezetet szentel a miráculumok kérdéskörének. Bemutatja a csodatörténetek formai és tartalmi jellemzőit, forrásait és párhuzamait. Ugyanakkor azt is jelzi, hogy egyszer egy részletes kutatásnak kellene tisztázni azok alakulását Losteiner most közreadott munkája, illetve korábbi latin kéziratjai, valamint a gyógyulásokról készült tanúkihallgatási jegyzőkönyvek hármasságában.

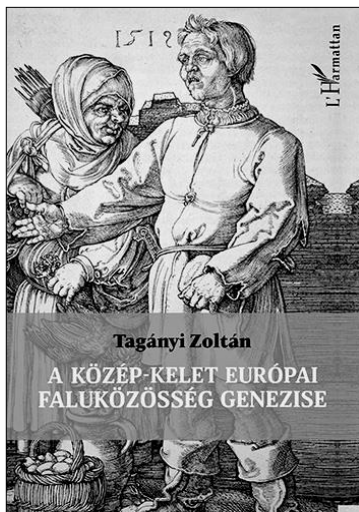
A jövőbeni összehasonlító filológiai műveletektől függetlenül jelen kötet önmagában is kiváló történeti forrásdokumentumot és tanulságos olvasmányt jelent a csíksomlyói kegyhely története, a ferences lelkület és a több mint két évszázaddal ezelőtt élt elődeink vallásos mentalitása iránt érdeklődő közönség számára.

BÁRTH DÁNIEL

Tagányi Zoltán új könyve

Tagányi Zoltán: *A közép-kelet-európai faluközösség genezise. Válogatott tanulmányok.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2015. 360 old.

A középkori faluközösség témaköre Tagányi Zoltánt régóta, szinte pályafutása kezdetétől foglalkoztatta, mint ahogy azt az *Agrártörténeti Szemle* számaiban és a L'Harmattan Kiadónál megjelent számos munkája is bizonyítja. Jelen válogatotttanulmány-kötet a korábbi munkáinak újragondolása és összegzése is egyben.

Tagányi Zoltán írásai a római kori eredetű faluközösség intézményének középkori magyarországi, lengyelországi és oroszországi példáit vizsgálja történeti, néprajzi, szociológiai szempontból. A szerző célja, hogy feltárja és bemutassa a kommunizmus alapvető tanai között kiemelt helyen szereplő föld- és faluközösségek valódi helyét és szerepét, középkori kialakulását, működését, helyi sajátosságait; valamint az időbeli újraformálódás történeti hátterét.

A szerző tanulmányait az ELTE Bölcsészkarán és Łódź, Varsó, Poznań egyetemén végezte, de a magyar, a lengyel történeti, néprajzi szakirodalom mellett a német és az orosz munkákat is nyomon követte. Tanul-

mányai és nyelvismerete alapját jelentették a most publikált munkájának is: kutatásai a ma már hozzáférhetővé vált korabeli történeti dokumentumokra és régészeti leletekre épültek. Az ókori, galliai, majd Meroving- és Karoling-kori történeti előzményeinek bemutatása után a népességmozgások révén időbeli késéssel Közép- és Kelet-Európában is megjelenő tulajdonformákat tárgyalja, melyek alapját képezték a középkori katonai, monetáris, adóztatási, adminisztratív és önkormányzati rendszernek a 12–15. századtól. Az elsődleges források nyomán feltárta azokat a jogi előzményeket, művelési formákat, melyek előzményként szolgálhattak, például Lengyelországban a német jog elterjedéséhez, a faluközösség megszervezéséhez. A tanulmányok kitekintésként a rendszer utóéletét is bemutatják, utalva a szokásjogból a modern jogrendszerbe való beépülés elemeire is.

A kötetben négy tanulmány szerepel, melyek elrendezése a történeti, térbeli mozgásokat követi. A szerző munkássága során azonban a megírásuknak más volt a sorrendje: először az orosz, majd a magyar és a lengyel földközösség történetét elemezte, és utolsóként, egyfajta bevezetőként írta meg a nyugat-európai, kora középkori faluközösség és a földesúri gazdálkodás témáját. Az egyes tanulmányokat magyar, lengyel, orosz (latin betűs átírással) műveket összegző irodalomjegyzék zárja, a kötetet szójegyzék, glosszárium és rövid angol összefoglalás egészíti ki.

Az első fejezet a *Faluközösség és prédium – Adalékok a nyugat-európai faluközösség történetéhez* címmel áttekinti a római villától és colonatustól, a germán „Mark” intézményén, az Eizenhof és a falu, a középkori villicatio és a városok egymáshoz való viszonyán keresztül a kora feudális jogi, gazdálkodási előzményeket. Az agrárforradalom, a falualapítási mozgalom, a nyugat-európai villicatio és a magyar praedium összefüggéseire is rávilágít a még

művelés alá nem vont, lakatlan, erdős vagy éppen mocsaras területek meghódításának, kolonizációjának folyamatai kapcsán.

A kötet második nagy fejezete *A magyar faluközösség genezisének és utóéletének vázolata* címmel a történeti munkákban – a téma összetettsége miatt – hiányként emlegetett áttekintést és szakirodalmi összegzést hivatott részben pótolni. Fontos alfejezete a kötetnek, melyben a középkori telepítések és spontán települési folyamatok áttekintése után a nyomásos határhasználattal, a faluközösséggel korábban azonosnak, rokonságban lévőknek tekintett első szabad foglалású, parlagváltós rendszert határolja el egymástól, a névrokon Tagányi Károly téves megállapítását pontosítja Wellman Imre és Varga János kutatási eredményei nyomán. Fontos meglátás, hogy a középkori előzmények után a faluközösség intézménye a török hódoltság intézménye alól felszabadult országrészben éledt újjá a gazdaközösségek hiányában. A szerző végül bemutatja a földközösség végső átalakulását, nyomait a közbirtokosság intézményében.

A harmadik, legterjedelmesebb, 16 alfejezetből álló rész *A falusi feudalizmus és faluközösség (gromada) genezise és utóélete az ütközőzónában – A lengyel példa* címmel koncepciójában Hoffmann Tamás történeti ökológiai felfogását követi. A lengyel társadalomtudományok körében a téma kevésbé földolgozott, mint a magyarban Wellman Imre, Imreh István, Tagányi Károly és Tagányi Zoltán munkássága révén. A fejezetben a szerző áttekinti a nemzeti korszaktól kezdve a földtulajdon jogrendszerének alakulását, és a középkori falutelepítések többféle gyakorlatát. A gazdasági és társadalmi folyamatokat egymással párhuzamba állítva írja le az irtásos gazdálkodást, az ekés földművelést, a telekrendszer kiépülését, a határrendezést. A primer forrásokra építve láttatja a német jogból átvett gyakorlat révén kiépülő faluközösségek önszerveződését, mindennapi gyakorlatát, szabályait, rendtartásait. A történeti áttekintés ebben a fejezetben is egészen a 19–20. századig vezet: a kapitalizmus kori tagosítást, a földközösségek, legelő- és erdőtársulások közelmúltját is ismerteti.

A negyedik nagy fejezet *A nyugatos faluközösség – Avagy kísérlet az orosz obscsina genezisének felvázolására*. A szerző célja, hogy tisztázza az obscsina kialakulására és működésére vonatkozó, az orosz történéseket is megosztó kérdéseket. Megállapítja, hogy tévesen feltételezték a rendszer ősiségét, az égetéses-irtásos földművelés és a szórványtelepülés forma megelőzte az adóztatás és a későbbi katonai rendszer alapját képező faluközösség kialakulását. Ez utóbbi itt csak a 16–17. századra formálódott ki. Ekkortól igazolható az osztásos faluközösség és a nyomásos földművelés gyakorlata. Az obscsina intézménye a közép-európai minta nyomán, jelentős időbeli eltéréssel valósult meg Oroszországban.

Tagányi Zoltán kötete illeszkedik az újonnan megjelenő történeti szakirodalmak azon sorába, példaként említhetőek Norman Davis munkái is (*God's Playground*, 1979; *A History of Poland*, 2005; magyarul: Osiris, 2006),

melyek szerzői külföldi kutatóként, de nyelvismerettel az eredeti forrásokra és a saját, külső történetszemléletükkel írják meg egy-egy korszak, egy-egy téma újszerű megközelítését a rendszerváltás után, ideológiai korlátokon átlépve, a kívülálló objektívebb rálátásával, nemzetközi kitekintéssel.

A L'Harmattan Kiadó által gondosan szerkesztett, szépen kivitelezett könyv – csupán apró szépséghibák a borítón és a címnyelven is feltűnő apró helyesírási hiba, illetve a tartalomjegyzék pontatlanságai – nem könnyű olvasmány, de mindenképpen ott a helye a korszak iránt érdeklődő társadalomkutatók és egyetemi hallgatók könyvtárában.

BÁTI ANIKÓ

Míves tanulmánykötet Flórián Mária tiszteletére

A míveség dicsérete. Tanulmányok Flórián Mária tiszteletére. Szerk.: Cseh Fruzsina–Szulovszky János. Plusz + Könyvek, Budapest, 2016. 197 old.

Flórián Mária születésnapjára gyűltek össze barátai és kollégái az MTA BTK Néprajztudományi Intézete könyvtárában április 26-án. Az MTA Veszprémi Akadémiai Bizottságának Kézműves-ipartörténeti Munkabizottsága által rendezett összejövetelet Bodó Sándor köszöntője nyitotta. Egykori diaktársként és kollégaként, illetve a Néprajztudományi Intézet nevében Paládi-Kovács Attila idézte fel Flórián Máriaéhoz kötődő emlékeit, Mária tudományos munkásságának főbb állomásait. A Kézműves-ipartörténeti Munkabizottság *A míveség dicsérete – Tanulmányok Flórián Mária tiszteletére* című kötetet tisztelettel az ünnepelt előtt, amelyet a könyv megálmodója és egyik szerkesztője, Szulovszky János mutatott be az összegyűlteknek.

A munkabizottság 2015-ben közzétett felhívására érkezett kiváló tanulmányokból Flórián Mária munkásságához méltó kiadvány jött létre. A kötetet Szulovszky János bevezető gondolatai nyitják. H. Csukás Györgyi foglalja össze Flórián Mária tudományos életútját: munkahelyeit, kutatásait és helyezi el eredményeit a néprajztudomány palettáján. Báder Miklósné részletesebben